

Zagrebačka kovnica novca g. 1525.

Poznato je, da je u srednjem vijeku kovan novac u Hrvatskoj, koji se zvao banovac i slavonski novac. Kovao ga ban, herceg, pak i kralj.

Nu ne će biti općenito poznato, da je još g. 1525. postojala u Zagrebu kovnica novca. Zagrebačka komora — camera Zagrabiensis — bila je potpunoma uređjena za taj posao. Vrhovni nadzor nad njom vodili su kr. rizničar (thesaurarius) Aleksije Thurzo i ban hrvatski Franjo Bačan.

Kao tehničko osoblje bili su kod ove kovnice namješteni kušalac „probator“, lijevač „magister fusor“, rezbar „sculptor“, nekoliko kovača (fabri) i talilaca (liquefactores), pak nekoliko teklića (cursores), koji su dobavljali potrebno srebro i bakar.

Kod kovanja rabilo se drvo, ugljen, sol i željezo. Sama kovina talila se u posudama „ollae“, koje su za cijelo bile od grafita. Nekoliko takovih potrtih lončića (Schmelztiigel) nadjeno je kod kopanja temelja pri gradnji gradske vijećnice u Zagrebu, te su pohranjeni u gradskom muzeju.

Tu se kovao srebreni novac, a valjda i bakreni.

Sačuvan je račun zagrebačke komore od god. 1525. i to od 20. februara do 3. augusta.

U prvom odsjeku kovanja od 20. februara do 13. aprila dano je u kovnicu srebra i bakra ukupno 1121 marka i 11 lota, od toga je propalo u vatri uslijed pukotina u lončićima za talenje 33 marke i 2 lota. Tako je preostalo 1080 maraka i 1 lot.

Od toga iznosa dobio je meštar komore 3%, ukupno 32 marke i 4 lota.

Na račun kralja preostalo je 1055 maraka i 13 lota. Marka je po 5 for. računana, što čini ukupno 5279 for. 3 den.

Kovničari dobili su za taj posao plaću 197 for. 91 denar (tj. od 1080 maraka 1 lota), dakle od svakih 100 maraka 18 for.; dočim je Bačan dobio 98 for. i 95 denara.

Za nabavu bakra izdano je 3694 for. 50 den.

Tako je ostalo čisto na račun kralja „pro lucro” 1485 for. 47 den. Od toga dobio je Bačan polovicu 792 for. i 21 den.

U drugom odsjeku kovanja, od 15. aprila do 3. augusta 1525., izručio je pouzdanik bana Bačana srebra i bakra 1054 marke i 5 lota. Od toga je u vatri uslijed pukotina u lončićima propalo 29 maraka i 5 lota. Preostalo je 1025 maraka.

Meštar komore dobio je 30 maraka i 12 lota, a na račun kralja ostale su 994 marke i 3 lota, što je u forintima iznosilo 4971 for. 8 den.

Kovničarima plaćeno je od 1025 maraka 185 for. 36 den.

Nabava materijala stajala je 4101 marku i 21 den., a po tom preostalo je za račun kralja čisto 623 for. i 51 den., dok je čisti dohodak (lucrum regis) iznosio 1415 for. 72 den.

Od toga dohotka kraljeva „lucrum regie maiestatis” potrošeno je: za nabavu bakra 36 for., za nabavu ugljena, soli, željeza, kремена, drva, te plaće kušaoca, meštra, lijevača, kovača, rezbara, talilaca, i teklića, koji su pošiljani na razna mjesta, da kupuju srebro, 220 for. i 83 $\frac{1}{2}$ den.

Pouzdanik Bačana dobio je za to vrijeme plaću za sebe, za konje i sluge 240 for.

Po tom računu preostalo je od toga kraljevog lukra 918 for. 88 den., što je po odredbi kralja primio Bačan kao svoju plaću.

Računi, iz kojih sve to doznajemo, glase kako slijedi:

Racio cusionis pecuniarum camere Zagrabiensis, tempore thesaurarius domini Alexii Thurzo anno 1525. facta, per homines eiusdem domini thesaurarii et domini Francisci Bathyany.

Item a feria secunda ante festum cathedre beati Petri apostoli anni prescripti, vsque¹ magnam feriam sextam² date sunt ad cudendum per vtramque partem in argento et cupro marce 1121 lottones 11, ex quibus in igne propter fracciones ollarum perierunt marce 33, lottones 2, sic remanserunt tantummodo marce 1088 lottones 1.

Ex quibus deducte pro magisterio magistri camere de singulis centum marcis tres marcas computando marce 32 lott. 4.

Et sic ad rationem regie maiestatis remanserunt marce 1055 lott. 13, que faciunt per quinque florenos, florenos 5279/3.

¹ 20. febr. 1525.

² 15. apr. 1525.

De quibus cussoribus soluti floreni 197/91 de prescriptis 1088 lot. 1 de singulis centum marcis per florenos XVIII computando ad partem domini Bathyany cedunt tantummodo floreni 98 denarii 95.

Pro capitali pecunia, sine empzione cupri, excepti ut continet registrum capitale flor. 3694 den. 60.

Et sic demptis omnibus prescriptis cedunt ad rationem regiam intra tempus prescriptum pro lucro flor. 1485 den. 47.

Ex qua summa lucri pro maiestate, ad rationem regie maiestatis, quam medietatem habuit dominus Bathyany, cedunt floreni 792 den. 21.

Item tandem a sabbato sancto¹ vsque feriam quintam post festum ad vincula beati Petri apostoli² homo domini Bathyany dedit ad cundum argenti et cupri marcas 1054 lot. 5 ex quibus in igne propter fracciones ollarum perierunt marce 29 lott. 5 et sic tantummodo remanent marce 1025.

Pro labore magisterii date marce 30 lot. 12 et sic ad rationem regie maiestatis remanebunt pure marce 994 lott. 3, qui, per florenos quinque computando, faciunt flor. 4971 den 8.

Cusoribus pro prescriptis marcis 1025 soluti sunt flor. 186 den. 36.

Pro capitali summa pecunie deducuntur iuxta capitale regestrum flor. 4161 den. 21

Et sic remanent ad rationem regie maiestatis flor. 623 den 51.

Summa lucri regie maiestatis in toto facit flor. 1415, den 72.

Exitus lucri regie maiestatis,

Ad emptionem cupri expositi flor. 36.

Ad empiones carbonum, salium, ferri, calibum, lignorum, ac ad solutionem probatoris, magistri fusoris, sculptoris, fabrorum, liquefactorum, cursorum, hic inde pro aquirendo argento missorum, ac ad alia diuersa facta expositi flor. 220 den. 83¹/₂

Item homo domini Bathyany a predicto festo cathedre beati Petri apostoli, vsque feriam quintam post festum ad vincula beati Petri, ad vsum suum et equorum ac solutionem familiarium habuit flor. 240.

Et sic ex luero prescripto regie maiestatis supersunt floreni 918 den. 88, quos idem dominus Bathyany ad rationem sallarii sui de voluntate maiestatis sue percepit flor. 918. den. 88.

Original na papiru u kr. ugar. držav. arkivu u Budimpešti: M. D. L. 24243. — Stara sign. Acta publica fasc. 16. N. 33

¹ 15. apr. 1525.

² 3. august 1525.

Iz ovoga važnoga priloga vidimo, da je doista g. 1525. bila u Zagrebu kr. kovnica novca. I to je posljednji put, što se u Zagrebu kovao novac, sve do god. 1848., kad je ban Jelačić pokušao kovati „križare“, od kojih se jedan čuva u našem arheološkom muzeju.

Akoprem je sigurna stvar, da je novac kovan g. 1525. u Zagrebu morao nositi biljeg kovnice, nijesmo do sada mogli ustanoviti ni jedan primjerak toga novca barem; takovoga nema u zbirci našega arkeol. muzeja u Zagrebu. Pak niti u djelima, koja se bave ugarskim novcem, ne navode baš ni jedan biljeg (slovo), koje bi dalo naslućivati, da je novac kovan u Zagrebu.

Po mnijenju stručnjaka, prof. dra. Jos. Brunšmida, kovan je novac u Zagrebu g. 1525. kalupima kovnice u Kőrmeczbanyi, od ljudi, koje je ovamo poslao rizničar Thurzo. To mnijenje je dosta vjerovatno.

E. Laszowski